

AZ IFJÚSÁGSEGÍTŐ KÉPZÉS TUDOMÁNYÁGI ORIENTÁCIÓJA A SZAKMAI ÉS KÉPZÉSI KÖVETELMÉNYEK TÜKRÉBEN

THE DISCIPLINARY ORIENTATION OF THE YOUTH WORKER TRAINING DETERMINED BY THE PROFESSIONAL REQUIREMENTS

Horváth Ágnes^{1*}

¹ Alapismereti és Szakmódszertani Tanszék, Pedagógusképző Kar, Pallasz Athéné Egyetem,
Magyarország

Kulcsszavak:

tudományág
képzési terület
szakképzés
szakmai követelmény

Keywords:

scientific fields
training area
professional training
learning outcomes

Cikktörténet:

Beérkezett 2016. október 10.
Átdolgozva 2016. október 31.
Elfogadva 2016. november 5

Összefoglalás

A tanulmány az ifjúságsegítő felsőfokú szakképzés, majd a szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés tartalmi elemeit vizsgálja a szakmai és vizsgakövetelmények, illetve e képzési és kimeneti követelmények tükrében. Feltételezi és igazolja, hogy az ifjúsági szakma többirányú tudományági kötődése, útkeresése a képzési struktúra hangsúlyainak változásaiban is megfigyelhető, sajátosan végigjárva a közművelődés – pedagógia – szociális munka – közösségi művelődés kapcsolódási pontjait.

Abstract

The article analyses the contents of the higher vocational training of youth workers, social and youth work higher educational training in accordance of the professional and exam requirements, and learning outcomes. It assumes and confirms that youth profession has a multi-way binding of discipline, which indicates instable status in the educational structure, as it can be observed through disciplinary classification from the public education – education – social work to community coordination.

1. Bevezetés

Az ifjúsági szakma gyakorlására felkészítő képzések alig másfél évtizedes történetét folyamatos változások kísérik. E változások sajátos aspektusa a tudományági besorolások alakulása, ahol a domináns tudományág követelményei meghatározták a képzés egészének hangsúlyait. A tudományági besorolás nehézségei a szakma komplexitásából, generációs megközelítési módjából fakadnak [1], és meghatározó módon jelennek meg akár a képzés alapidokumentumaiban, akár a képző intézmények tanterveiben. Jelen dolgozat az alapidokumentumok elemzésére vállalkozik.

* Kapcsolattartó: Dr. Horváth Ágnes
E-mail cím: horvath.agnes@tfk.kefo.hu

2. Módszer

A dolgozat a dokumentumelemzés módszerét alkalmazza, mely jelen esetben a vonatkozó szakmai és vizsgakövetelmények, illetve képzési és kimeneti követelmények vizsgálatát jelenti.

A vizsgált dokumentumok:

- a) 7/2002. (V. 25.) ISM – OM együttes rendelet, amely tartalmazta az ifjúságsegítő szakképzés szakmai és vizsgakövetelményeit;
- b) 15/2008. (VIII. 13.) SZMM rendelet, illetve 18/2009. (IX. 10.) SZMM rendelet, amely a moduláris jellegű ifjúságsegítő szakképzés szakmai és vizsgakövetelményeit írja le;
- c) 39/2012. (XI. 21.) EMMI rendelet, amely a szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés képzési és kimeneti követelményeit tartalmazza;
- d) 1. sz. melléklet a 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelethez (132.oldaltól) a Közösségszervező alapszak képzési és kimeneti követelményeiről. [2]

A vizsgálat elsősorban a tudományági besorolás^{*} által meghatározott képzési tartalmaknak a képzési struktúra egészében elfoglalt helyére, mértékére irányult, amely a vizsga-követelmények tekintetében valamennyi képző intézményre kötelező, de nem feltétlenül mutatkozik meg azonos súllyal az egyes képzési programokban (tantervekben). Ezek tanulmányozása külön kutatási feladatot jelentene.

3. Eredmények

Az ifjúságsegítő szakképzés forrása a hajdani művelődésszervező képzés, de a rendelet alapján elsősorban a pedagógusképző intézmények (egyetemi, főiskolai karok) indították a képzést. A moduláris jellegű képzés viszont már a társadalomtudomány képzési területhez, azon belül a szociális képzési ághoz sorolta a képzést, erősen átalakítva a képzési struktúrát. Még inkább erősítette ezt a tendenciát a szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés, ahol az ifjúságsegítő elnevezés csak az egyik szakirányra vonatkozik, ráadásul a végzettség ifjúságsegítő asszisztens, ami némi presztízsveszteséget is jelent.

A következő időszak újabb változást hoz: a szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés 2016-ban indulhat utoljára, a 18/2016-os (VIII. 5.) EMMI rendelet viszont tartalmazza a közösségszervező alapképzési szak (BA) képzési és kimeneti követelményeit, és lehetővé teszi az ifjúsági közösségszervező szakirány önálló indítását.

^{*} A tudományági besorolás általában meghatározza a képzési terület szerinti rendszerezést, de esetünkben a pedagógusképzés, mint a pedagógiától elkülönített képzési terület jelenik meg.

1. táblázat. Az ifjúságsegítő képzés tudományági besorolásának változásai

Képzési terület	Képzési ág	Szak	Évszám
Pedagógusképzés	Óvodapedagógus, tanító (itt indult az ifjúságsegítő szakképzés)	Tanító, Óvodapedagógus Csecsemő- és kisgyermeknevelő Gyógypedagógus Konduktor	2002
Társadalomtudományi	Szociális (az OKJ ide sorolta az ifjúságsegítő képzést + ide került a szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés)	Szociális munka Szociálpedagógia Kulturális antropológia Szociológia	2006 2013
Bölcsészettudományi	Pedagógia és pszichológia	Andragógia / közösségszervező Pedagógia	2017

4. Az ifjúsági munkára felkészítő képzések tartalmi áttekintése

1999-ben az Ifjúsági és Sportminisztérium foglalkozott először önállóan, az ifjúsági szakterület kormányzati irányításával, koordinálásával. Ekkor fogalmazódott meg először Magyarországon az ifjúsági munka tartalma, feladata, az ifjúsági munkát végzők professzionális felkészítésének és elismerésének igénye. A 2001-es keltezésű hivatalos OKJ azonosító (55 8419 02) bejegyzését követően készült el az ELTE Tanító és Óvóképző Kara kezdeményezésére és szakmai együttműködésével a 7/2002. (V. 25.) ISM – OM együttes rendelet, amely tartalmazta az ifjúságsegítő szak szakmai és vizsgakövetelményeit, valamint meghatározta a szakképesítéssel betölthető foglalkozásokat (FEOR)*: 3419 - egyéb pedagógusok, 3713 kulturális szervező munkatárs, 3715 szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző. A FEOR besorolások alapján már itt is világosan értelmezhető a képzés hármass kötéde a pedagógiai, a kulturális, illetve a szociális tudományterületekhez. E jogszabály alapján 2003-ban indult el, majd a következő években egyre több felsőoktatási intézmény (elsősorban óvó- és tanítóképzéssel, foglalkozó egyetemi/főiskolai karok), és középiskola indított ifjúságsegítő képzést.

A szakmai vizsgakövetelmények meghatározták a munkaterületet, amelynek leírása a későbbi dokumentumokban is visszatérő alapelemeket tartalmaz: „Az ifjúságsegítő alapvető feladata a fiatalok szociális és kulturális módszerekkel történő aktivizálása, érdekvédelme, a helyi társadalom és a helyi közösségek támogatása. A szubkulturális csoportok közötti kapcsolatépítés és –tartás, valamint a párbeszéd kiépítésének segítése. A (veszélyeztetett) fiatalok tanácsadással történő segítése, munkaerőpiacon való elhelyezkedésük támogatása. Tevékenységét a szociális- és közművelődési intézményekben, valamint a civil szféra különböző területein, szervezeteiben végzi. Az akkreditált felsőfokú Ifjúságsegítő szakképzés regionális és országos, szociális-, kulturális- és civil szervezetek adminisztratív és szervező munkaköreire készíti fel a képzésben résztvevőket. A képzés célja olyan szakemberek képzése, akik — a tágran értelmezett kultúra eredményeinek birtokában — felkészültek az összeurópai értékek közvetítésére, az ifjúság érdekeinek, szervezeteinek képviselésére, érzékenyek és fogékonyak az ifjúsági szubkultúra (társadalmi, szociális, kulturális) problémái iránt, képzetek ezen problémák szociokulturális megoldására, a korosztályos közösségek fejlesztésére.” [3] Ez a szöveg ugyan nem tartalmaz direkt pedagógiai vonatkozásokat, a szakmai vizsga tantárgyai között azonban szerepel az általános pedagógia és didaktika, valamint az andragógia is.

* Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (Központi Statisztikai Hivatal)

Az írásbeli vizsga tantárgyai:

- Magyarország a XX. században
- Állampolgári ismeretek
- Jogi ismeretek
- Egészségfejlesztési alapismeretek
- Drogprevenciós alapismeretek
- Andragógia
- Általános pedagógia és didaktika
- Munkavállalási ismeretek, irodai ügyvitel és oktatásszervezés.

A szóbeli vizsga két kérdést tartalmazó komplex tételeit az alábbi tantárgyakból kellett összeállítani, itt szerepeltek a szűkebben vett ifjúságszakmai tantárgyak:

- Ifjúságszociológia
- Kommunikáció
- Pszichológia
- Az ifjúsági tanácsadás módszertana
- Az ifjúsági csoport szerveződése, kultúraközvetítés
- Szociokulturális animáció
- Ifjúságpolitika
- Választott specializáció.

A frissen bevezetett képzés tapasztalatait még alig összegezték, amikor beindult a felsőoktatást és a szakképzést egyaránt korszerűsíteni szándékozó, az uniós csatlakozással nyert forrásokra támaszkodó megújítási folyamat. A Humán-erőforrás Fejlesztési Operatív Program (HEFOP) keretében mind a felsőoktatási, mind a szakképzési kiemelt projekt foglalkozott az ifjúságsegítő felsőfokú szakképzéssel. 2006-ban Pécsen dolgozták ki és indították el az „ifjúsági szakértő szakirányú továbbképzést” (felsőoktatási képzés a már diplomával rendelkezőknek). A képzés célja az ifjúsággal foglalkozó intézmények, szervezetek munkatársainak speciális, szakmai képzése.

Az új OKJ (1/2006 (II.17) OM rendelet) alapján a szakképzési struktúra szellemében alakult át az ifjúságsegítő felsőfokú szakképzés képzési szerkezete is (a szakképesítés azonosító száma: 55 762 01 0000 00 00). A moduláris rendszerű, kompetencia-alapú, valamint az elvégzendő feladatokra fókuszáló szakmai és vizsgakövetelmények (15/2008. (VIII. 13.) SZMM rendelet, illetve 18/2009. (IX. 10.) SZMM rendelet) megfeleltek a nemzetközi trendet követő szakképzés-politikai elvárásoknak. [4] Az új dokumentumok a következő FEOR besorolást tartalmazzák: 3419 Egyéb pedagógusok; a szakképzettséggel betölthető egyéb munkakörök: 3315 Szociális és gyermekvédelmi ügyintéző, 3311 Szociális asszisztens, 3412 Gyermekek- és ifjúsági felügyelő, 3713 Kulturális szervező munkatárs, 3719 Egyéb kulturális foglalkozások. Bár a képzés nemzetközi azonosító száma (762) egyértelműen a szociális vonatkozásra utal, ehhez képest komoly ellentmondás, hogy első helyen az egyéb pedagógusok FEOR besorolást jelentette meg.

A moduláris jellegű szakképzések szakmai és vizsgakövetelményei kidolgozásának első lépése az úgynevezett feladatprofil meghatározása volt. [5] Ez nem más, mint egy olyan strukturált lista, amelyben feladatokra, feladat elemekre, sőt műveletekre bontva szerepel az adott szakma gyakorlásánál előforduló munkafolyamat valamennyi egysége. A szakmai ismeretek tekintetében – vezérfonalként tekintve a szakma képviselője által ellátandó feladatokat – tudományterületenként kellett meghatározni a konkrét ismeretanyagot, figyelembe véve mind a közös modul (szociális támogató), mind az ifjúságsegítő képzés szakma-specifikus ismeretanyagát, utalva a rokon területekre (pl. közművelődési szakember vagy családpedagógiai mentor). Az ifjúságsegítő szakképzéshez ajánlott központi program is készült (a Magyar Közlöny 2008/133. szám (IX. 12.) Hivatalos értesítő 6268 oldalán a 2008/37. számában közleményként, jóváhagyási szám: 14430-2/2008) [6], amelyben az ismeretek végül a következő tantárgyi struktúrát alkották:

- Jogi, szociálpolitikai és etikai ismeretek
- Társadalomismeret
- Pszichológiai ismeretek
- Kommunikáció

- Informatika
- Pedagógia, pályaorientáció, foglalkoztatás
- Bűnmegelőzési és drogvizsgáló ismeretek
- Adminisztráció és dokumentáció
- Egyéni és közösségi fejlesztés
- Az ifjúságsegítés módszertana
- Idegen nyelvi kommunikáció
- Közösségfejlesztés
- Társadalmi részvétel

E struktúrában már egyértelműen látszik a társadalomtudományi, azon belül is a szociális orientáció, míg a bölcsészettudományi (pedagógiai, de leginkább a közművelődési) vonatkozások csak közvetett formában jelennek meg.

A szakmai vizsga általános követelményeit – talán felesleges hangsúlyozni, hogy az összes szakképzésre általánosan jellemző módon – képzési modulonként és vizsgarészenként határozták meg.

A szociális segítség alapfeladatai című modulhoz rendelt vizsgafeladatok:

- Esetleírás elemzése az egyén társadalmi, pszichológiai és szociálpszichológiai meghatározottságáról (írásbeli)
- Az előzetesen elkészített életútinterjú megvédése (szóbeli)
- A családtámogatások jogi kereteinek ismertetése (szóbeli)

Ez a vizsgarész úgy tekinthető, mint egy alapvizsga a tényleges szakmai ismeretek elsajátításához, az ifjúsági munka szociológiai, szociálpolitikai megalapozása, amely az adott esetben értelemszerűen az ifjúságra, mint célcsoportra vonatkozatható. Az alapfeladatokat rögzítő modult követően már nagyobb szabadsággal lehetett és kellett kigondolni a modulokhoz társítható vizsgafeladatokat. A szakmai és vizsgakövetelményekben itt a következők szerepeltek:

Az ifjúságsegítő információs, tájékoztató és tanácsadói feladatai című modulhoz rendelt vizsgafeladat:

- Adott esetleírás alapján a vonatkozó információk összegyűjtése, rendszerezése, a tájékoztató és tanácsadás módjának és tartalmának meghatározása (írásbeli)

Adminisztrációs és dokumentációs feladatok

- Adott ifjúságpolitikai témához kapcsolódó dokumentum és adatbázis készítése (írásbeli)

Egyéni fejlesztés és segítő támogatás

- Esetleírás alapján személyre szabott fejlesztési és támogatási stratégia kidolgozása (írásbeli)

Ifjúsági szolgáltatások és kapcsolatok

- Adott ifjúsági szolgáltatás komplex megvalósításának leírása
- Indirekt segítő beszélgetés kezdeményezése és dokumentálása (gyakorlat)

A társadalmi kohézió erősítése, közösségfejlesztés (szakdolgozat védelem prezentációval).

2012-ben a moduláris rendszerű képzés első képzési és szakmai vizsgáztatási tapasztalatai alapján módosult a szakmai és vizsgakövetelményeket tartalmazó rendelet, melynek alapján a 2012-ben induló évfolyamok a korábbinál kevesebb vizsgafeladat megoldásával teljesíthették a követelményeket, csökkentve a vizsgáztatás időtartamát is.

2013-tól az OKJ átalakítása miatt felsőfokú szakképzés már nem indulhatott, így a képző intézmények – a 2012 őszén kiadott képzési és kimeneti követelmények alapján – a felsőoktatási szakképzések sorába illesztve indíthatták az ifjúságsegítő asszisztens képzést. A 39/2012. (XI. 21.) EMMI rendelet alapján az ifjúságsegítő képzés a szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés egyik szakirányaként indítható. A befogadó szakokhoz való illeszkedés komoly problémákat vetett fel elsősorban a pedagógusképzésben érintett képző intézmények számára (a képzés pedagógiai-szociális és andragógiai (művelődésszervező) irányultsága miatt), így a felsőoktatási szakképzésben megszerezhető kreditek beszámítása több területen és képző intézményben csak erős kompromisszumok révén volt megoldható:

Képzési terület: társadalomtudomány;

- ifjúságsegítő szakirányon további képzési terület: pedagógusképzés, bölcsészettudomány

Képzési ág: szociális;

- ifjúságsegítő szakirányon további képzési ág: óvodapedagógus, tanító; pedagógia és pszichológia
- Besorolási alapképzési szak: szociális munka, szociálpedagógia;
- ifjúságsegítő szakirányon további besorolási szak: óvodapedagógus, tanító; andragógia, pedagógia

A felsőoktatási szakképzettséggel legjellemzőbben betölthető FEOR szerinti munkakör(ök): 2499 Egyéb szakképzett oktató, nevelő, 3410 Oktatási asszisztens, 3511 Szociális segítő, 3515 Ifjúságsegítő, 3719 Egyéb művészeti és kulturális foglalkozású, 3910 Egyéb ügyintéző. Ez az első (és mindaddig az utolsó) képzési dokumentum, ahol az ifjúságsegítő mint önálló foglalkozás megjelenik, a többi megnevezett foglalkozás pedig a társadalomtudomány mellett világosan utal a pedagógiai és a bölcsészettudományi (kulturális) vonatkozásokra.

Talán nem érdektelen egymás mellett is megjeleníteni a FEOR besorolásokat:

2. táblázat. A képzés FEOR besorolásának változásai

Ifjúságsegítő felsőfokú szakképzés (OKJ – 2002)	Ifjúságsegítő felsőfokú szakképzés (OKJ-2006)	Szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés
3419 egyéb pedagógusok, 3713 kulturális szervező munkatárs, 3715 - szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző	3315 Szociális és gyermekvédelmi ügyintéző, 3311 Szociális asszisztens, 3412 Gyermek- és ifjúsági felügyelő, 3713 Kulturális szervező munkatárs, 3719 Egyéb kulturális foglalkozások	2499 Egyéb szakképzett oktató, nevelő, 3410 Oktatási asszisztens, 3511 Szociális segítő, 3515 Ifjúságsegítő*, 3719 Egyéb művészeti és kulturális foglalkozású, 3910 Egyéb ügyintéző

A pedagógiai, szociális és kulturális foglalkoztatási orientáció mindhárom képzés esetében kirajzolódik, azonban ezek a foglalkozási besorolások nem jelentek meg az ágazati jogszabályok végrehajtási rendeleteiben, így valójában nem segítették elő a végzettek foglalkoztatását. Pedig a fiatalok társadalmi szerepvállalását meghatározó szocializációs közegek mindegyikében szükség lenne a fiatalokkal professzionális szinten foglalkozó ifjúságsegítőkre. [7]

A felsőoktatási szakképzések képzési és kimeneti követelményeiben már nem jelennek meg konkrét tantárgyak, csak a szakképzettség megszerzéséhez szükséges kompetenciák, ahol a korábban már említett tartalmi elemek szintén megtalálhatók. Fontos újdonság volt viszont a valamennyi szakképzésben kötelezően szerepeltetett munkaerőpiaci ismeretek, kommunikáció, információ-feldolgozási ismeretek és szakmai idegen nyelv megjelölése (12 kredit értékben). Mivel a képzési és kimeneti követelmények nem határoztak meg konkrét tantárgyakat, szakmai vizsga-követelményeket, továbbá hiányoztak a központi programok és vizsgafeladatok, a képző intézmények korábban nem tapasztalt önállósággal alakíthatták a képzési programjukat. A képzési terület(ek) szerinti közös modul 21 kredit értékű meghatározása azonban már egyértelműen utal a tudományági hovatartozásra, ráadásul ebből az adott képzési ág szerinti közös modul 6 kredit, ami – a különböző képzési ághoz tartozó befogadó szakok miatt – meglehetősen változatosá teszi az egyes képző intézményekben kidolgozott képzési programokat.

A szociális és ifjúsági munka felsőoktatási szakképzés 2016-ban indult utoljára, így a képzés szakmai tapasztalatait kellő számú végzett évfolyam hiányában nem lehet, sőt már nem is érdemes összegezni. [8] Az ifjúsági szakma és a képző intézmények viszont várakozással tekintenek a Közösségszervező alapszak (BA) ifjúsági közösségszervező szakirányára felé, amelynek indítására ideális esetben 2017 szeptemberében kerülhet sor először. A 2016 augusztusában megjelent képzési és kimeneti követelmények a bölcsészettudomány területére sorolták be a szakot, tehát visszairányították a kiindulóponthoz, a hajdanvolt andragógia / művelődésszervező szak területére. Talán nem érdektelen megjegyezni, hogy a

* 2011-ben jelent meg az új FEOR besorolási rendszer, amely már tartalmazta az ifjúságsegítő foglalkozást

közösségszervező szak szakképzési területek egységes osztályozási rendszere szerinti tanulmányi területi besorolása: 312, azaz Szociológia- és kulturális tanulmányok, tehát a korábban sokszor emlegetett hármas kötődésből hiányzik az egyértelmű pedagógiai vonatkozás. Ugyanakkor a képzési és kimeneti követelményekben felsorolt kompetenciák jórészt tartalmazzák a korábbi képzési programokban szereplő ifjúság szakmai feladatok megfelelő ellátásához kapcsolódó ismereteket és képességeket, tehát remény van arra, hogy a leendő ifjúsági közösségszervezők rendelkeznek az ifjúsági munkához szükséges felkészültséggel.

5. Következtetés

Egy több tudományterületet és szakmai orientációt magában foglaló szakma és képzés tekintetében rendkívüli nehézségeket okoz az egyértelmű tudományterületi besorolás, ami mind az akkreditáció, mind a képzési program kialakítása tekintetében csak erős kompromisszumok árán valósítható meg. Az ifjúságügy és az ifjúsági szakma, mint a helyét kereső és formálódó tudomány előbb utóbb kiköveteli magának a diszciplináris megkülönböztetést, addig azonban a társadalomtudományok, a pedagógia és a bölcsészettudományok határmezsgyéjén próbál érvényt szerezni szakmai elvárásainak. Eddig ez a felsőfokú szakképzés területén volt lehetséges, a felsőoktatási szakképzésekben és az alapképzésben sajnálatosan csak, mint szakirány jelenhetett meg. A problémát az interdiszciplináris megközelítés lehetősége oldhatná fel, amely nem csupán a humán tudományok területén adhatna új lendületet a kutatásoknak és az azokhoz társuló képzéseknek.

Irodalomjegyzék

- [1] Székely Levente – Nagy Ádám: A szakmává válás útján; In: Új Ifjúsági Szemle, VIII. évfolyam 4.szám, 2010, tél
- [2] 7/2002. (V. 25.) ISM – OM együttes rendelet
- [3] 15/2008. (VIII. 13.) SZMM rendelet
- [4] 18/2009. (IX. 10.) SZMM rendelet
- [5] 39/2012. (XI. 21.) EMMI rendelet
- [6] 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelethez 1. sz. melléklet (132.oldaltól)
- [7] 7/2002. (V. 25.) ISM – OM együttes rendelet – Az ifjúságsegítő szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményei
- [8] ReferNet szakképzés-politikai jelentés Magyarországon 2010 http://observatory.org.hu/wp-content/uploads/PR_2010.pdf
- [9] Horváth Ágnes: Az ifjúságsegítő felsőfokú szakképzés ajánlott központi programja. In: Új Ifjúsági Szemle, VI. évfolyam 4. sz. 2008. tél, 57-70.p.
- [10] Hivatalos értesítő Magyar Közlöny 2008/133. szám (IX. 12.)
- [11] Nagy Ádám – Trencsényi László: Szocializációs közegek a változó társadalomban. ISZT Alapítvány, 2012
- [12] Horváth Ágnes: Ifjúságsegítő képzés a közeli és a távoli jövőben... Új Ifjúsági Szemle 33. IX. évfolyam 4. szám, 2011 tél, 64-70.p.